

LATVIEŠU UN IGAUŅU DZIESMU SVĒTKI LAIKPOSMĀ LĪDZ PIRMAJAM PASAULES KARAM: KOPĪGAIS UN ATŠĶIRĪGAIS

Baiba Jaunslaviete

Igauņu un latviešu tautu dzīvē bijis daudz paralēlu jau kopš pirmskristietības laikiem. To noteikusi gan teritoriālā tuvība, gan no tās izrietošā mijiedarbe dažādās sfērās – sadzīvē, tirdzniecībā, kultūrā u. c. Turpmākajos gadsimtos savstarpējo ietekmi vēl stiprinājusi iesaiste vienās un tajās pašās norisēs (12. gadsimtā vācu krustnešu iebrukums, no 17. gadsimta Igaunijā un Vidzemē *zviedru* un no 18. gadsimta gan Igaunijā, gan Latvijā *krievu laiki*). Un tomēr – neraugoties uz šīm paralēlēm, abas tautas saglabājušas savrupību, ko nav spējusi izjaukt pat ilgstoša līdzāspastāvēšana bez mazākās politiskās autonomijas. Literatūrzinātniece Māra Grudule publikācijā *Igauņu tauta, kultūra un literatūra latviešu grāmatās un presē. 17.–19. gadsimts* citē divu *zviedru laiku* zemnieku, Anša un Miķeļa, zīmīgu sarunu, ko savulaik pierakstījis Georgs Mancelis (1638):

M. Kahdu Wallodu tur [Vidzemē – B. J.] runna?

*A. Kahdu? No Rieghas liedz Wallkam runna muhssu Lattwisku
Wallodu, vinja puß Wallkas, par Upp parzehleeß, the jaw
Iggaunisku wallodu dsirrdesssi [Grudule 2008 : 134].*

Un patiesi, neraugoties uz *oficiālas* robežas ilgstošu neesamību (tā noteikta tikai 1920. gadā), *neoficiālā* (valodu) robeža pie Valkas pastāvējusi jau gadsimtiem ilgi.

Līdzīga mijiedarbe un reizē zināma savrupība izpaudusies daudzās jomās – arī dziesmu svētku kustībā. Gan Igaunijā, gan Latvijā tā aizsākusies aptuveni vienā vēstures periodā. Kādas bijušas šīs kustības kopīgās tendences – citiem vārdiem, *laikmeta zīmes* – tās pirmsākumos, proti, cariskajā Krievijā, un vai tajā vērojamas arī kādas būtiskas atšķirības? Raksta mērķis ir rast vismaz daļēju atbildi uz šiem jautājumiem. Lai to paveiktu, sniegts salīdzinošs hronoloģisks pārskats par dažādiem svētku aspektiem un izklāstīti vairāki secinājumi, kas skar repertuāra jomu.

Pirmie vispārējie igauņu dziesmu svētki risinājās 1869. gadā Tērbatā – četrus gadus pirms analoga notikuma latviešu kultūras dzīvē. Pats dziesmu svētku jēdziens latviešu inteliģencei, protams, nebija svešs – daudziem vēl bija labā atmiņā vērienīgie vācbaltu dziesmu svētki Rīgā 1861. gadā.¹ Kā jau zināms, 19. gadsimta 60. gados noritēja arī vietējo mācītāju atbalstīti vai iniciēti dziesmu svētki dažādos Latvijas novados (1864 Dikļos, 1868 Valkā, 1869 Dobelē u. c.).

¹ Vērts atzīmēt, ka starp to dalībniekiem vienkārša kordziedātāja statusā bija arī nākošais Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks Rihards Tomsons (1834–1893).

Tomēr Pirmie vispārējie igauņu dziesmu svētki iezīmēja pavisam citu politisko gaisotni, un tieši politiskais aspekts arī piesaistīja Tērbatas latviešu korespondentu uzmanību. Viņu rakstos neatrodam dziesmu svētku

repertuāra vai pašu dziedājumu detalizētu izvērtējumu (jāņem arī vērā, ka profesionālas latviešu mūzikas kritikas tolaik vēl nebija), turpretī svētku runas bija intereses degpunktā. Avīzes *Baltijas Vēstnesis* korespondents 2. jūlija numurā, publikācijā *Igauņu dziedāšanas svētki Tērpātā*, īpaši izceļ pedagoga un mācītāja Jakoba Hurta (*Hurt*, 1839–1907) uzstāšanos 1869. gada 19. jūnijā:

No runām īpaši pieminama tā no ģimnāzijas skolotāja Hurt turēta. [...] tas teice, ka lai visi Igauni to netikumumu izdeldējot, ka tie, augstākā kārtā būdami, savu tautību noliedzot un zaimojot; kā Igaunim arī neklājoties, lai tas savā dzīvē nekad neaizmirstot, ka tas ir Igaunis [Bez paraksta 1869].

Baltijas Vēstneša līdzstrādnieks acīmredzot izjuta Hurta ideju sasauci ar tā brīža jaunlatviešu vidē valdošajām vēsmām. Savukārt cita avīze, *Mājas Viēsis*, korespondencē no Pirmajiem igauņu dziesmu svētkiem mudina latviešus sekot kaimiņu piemēram:

Kad nu mēs jautājam, caur ko Igaunim bija iespējams tādus tautas svētkus tā pēc kārtas iesākt un pa godam galā vest, tad jāatbild: caur vienprātību. Svētku priekšniekiem nebūs gan viegla lieta bijuse, tik tukšā gadā tik lielus svētkus apgādāt; bet kur vienprātība, tur arī tā visgrūtākā lieta iespējama. Mēs Latvieši varētum gan Igaunu vienprātību sev par priekšzīmi ņemt [Bez paraksta 1869].²

Salīdzinot Pirmos igauņu un četrus gadus vēlāk (1873) sekojošos latviešu dziesmu svētkus, vērojām zināmu līdzību tiem veltītajās vācbaltu preses atsauksmēs. Abos gadījumos pausts pārsteigums par zemnieku kordziedāšanas augsto līmeni. Tā, piemēram, *Neue Dörptsche Zeitung* 1869. gada 18. jūnijā publikācijā *Das Allg. Estnische Gesangfest zu Dorpat* (*Vispārējie Igaunu dziesmu svētki Tērbatā*) raksta par Pirmajiem igauņu svētkiem:

Majestātiskais korālis „Wachet auf, ruft uns die Stimme“ tik vareni, tik labi cauršalca [...] baznīcas telpas [...]. Pat vispārdošākajās gaidās mēs nebūtu uzdrīkstējušies uz ko tādu cerēt. – Labi, tas bija korālis, kas ikvienam luterānim ir pazīstams un mīļš no bērna kājas. Bet nu būs motete, gan jau tā mainīs daudz ko, ja ne visu. Taču arī pirmā motete izskanēja negaidīti labi [Anonym 1869].

Savukārt Rīgas *Zeitung für Stadt und Land* 1873. gada 29. jūnija rakstā *Von dem in der abgewichenen Woche stattgehabten lettischen Gesangfest* (*Par pagājušās nedēļas latviešu dziesmu svētkiem*), izvērtējot **Pirmos vispārējos latviešu dziesmu svētkus (1873)**, secina: *Atskaņojums bija kopumā pārsteidzoši precīzs un tīrs* [Anonym 1873].

Pilsētas iedzīvotāju plašākas aprindas latviešu un igauņu dziesmu svētkus tomēr uztvēra atšķirīgi. Par to liecina, piemēram, laikraksta *Balss* publikācija 1879. gada 11. augustā, kas veltīta jau Otrajiem vispārējiem igauņu svētkiem. Avīzes korespondents, salīdzinot tos ar Pirmajiem latviešu svētkiem, atzīmē:

Rīgai nebij ne sirds ne saprašanas priekš Latviešu tautas svētkiem, kuri, arī viņai par godu, tika viņas robežās nosvinēti. Turpretim

²Igaunu vienotība latviešu inteliģencei šķitusi apbrīnas vērtā arī turpmākajās desmitgadēs. Vairāk nekā pēc četrdesmit gadiem, vērtējot jau pēdējos (Septītos, 1910) igauņu dziesmu svētkus, kas rīkoti cariskās Krievijas laikā, Alfrēds Kalniņš (1879–1951) atzīmē: *Kā pasaciņa jums izklausīsies vēsts, ka no visām igauņu partijām un strāvām n e v i e n a vēl nav uzstājusies pret šiem svētkiem, nevienā laikrakstā vēl nav parādījušās nelabvēlīgas atsauksmes un aizrādījumi, ka svētki n e b ū t u jāriko* [Kalniņš 1910].

Tērpata, kura jau arī priekš desmit gadiem bij Igaunņu dziedātājus pēc svētku vīzes uzņēmusi, bij šoreiz visās svētku dienās it jauki izgreznojusēs. Nevis vien daudz namu pie abiem lielajiem tirgus plačiem un visās lielākās ielās bij ar karogiem izpušķoti, bet arī pats rātūzis bij svētku drēbēs tērpies un lepojās Vidzemes krāsām izgreznots. Pirmajā un pa daļai arī otrajā svētku dienā bij visas lielākās bodes slēgtas un strādnieki pie namu, tiltu un ielu būvēm un citiem darbiem bij no darba atlaisti. [...] Rīgas Vācu laikrakstiem nebija Latviešu svētkos neviena apsveicināšanas vārda [Bez paraksta 1879 : 11. augusts].

Un vēl:

Cerēsīm, ka Rīgas Vācu laikraksti un iedzīvotāji [...] no R. D. Ztg. [Revaler Deutsche Zeitung – B. J.] doto priekšzīmi ievēros un pret Latviešu otrajiem vispārīgajiem svētkiem vairs tik auksti un vienaldzīgi neizturēsies [Bez paraksta 1879 : 11. augusts].

Te gan jāpiebilst, ka latviešu autors nav pilnībā objektīvs. Daļa no rīdziniekiem latviešu dziesmu svētkus patiesi uztvēra ne visai draudzīgi – par to ļauj spriest laikabiedru liecības, kurās atspoguļoti dažādi incidenti svētku laikā (sk., piemēram, Kaudzītes Matīsa *Atmiņas no „tautiskā laikmeta“ un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem*, 1924 : 245–246) –, taču abas galvenās vācu avīzes, *Rigasche Zeitung* un *Zeitung für Stadt und Land*, svētkus raksturojušas ļoti labvēlīgi.³

Salīdzinot Pirmo latviešu un igauņu dziesmu svētku programmas, redzam, ka garīgā koncerta repertuārs abos gadījumos bijis radniecīgas ievirzes: vācu un austriešu mūzika tajā ieņēmusi dominējošo vietu.⁴ Turpretī laicīgajam koncertam igauņi un latvieši izraudzījušies dziesmas pēc atšķirīgiem kritērijiem. Pirmajos igauņu dziesmu svētkos 1869. gadā skanējušas desmit cittautu komponistu (pārsvarā vācu autoru) un tikai divas igauņu dziesmas (Aleksandra Kunileida-Sēbelmaņa/*Kunileid-Saebelmann*, 1845–1875, darbi). Savukārt Pirmajos latviešu dziesmu svētkos vācu laicīgo repertuāru pārstāvēja vien trīs opusi. Goda vieta toties ierādīta latviešu tautasdziesmu apdarēm (kopskaitā astoņām), kuras veidojuši brāļi Jānis (1814–1881) un Dāvids (1822–1872) Cimzes, kā arī trim latviešu komponistu (Baumaņu Kārļa, 1835–1905, un Jāņa Neilanda, 1831–1900) oriģināldziesmām.

Šī atšķirība saglabājās vēl vairākos turpmākajos svētkos. Arī **Otrajos igauņu dziesmu svētkos (1879)** skanēja galvenokārt cittautu mūzika, kaut gan pašmāju komponistu darbu skaits bija nedaudz pieaudzis: blakus Kunileidam-Sēbelmanim (viena dziesma) ar trim opusiem debitēja Karls Augusts Hermanis (*Hermann*, 1851–1909) un ar diviem – Johans Voldemārs Jansens (*Jannsen*, 1819–1890).

Šoreiz latviešu korespondenti kritizēja igauņus par nepietiekami izteiktu nacionālo ievirzi. Tā laikraksts *Baltijas Vēstnesis* 1879. gada 11. jūlijā komentē svētku pēdējo dienu – 22. jūnija dziesmu karu: *Īstas tautasdziesmas dzirdējām ļoti maz. Labprāt būtu tās vairāk dzirdējuši* [Bez paraksta 1879 :

³Plašāk par to sk.: Jaunslaviete 2004 : 17.–21. lpp.

⁴Pirmo latviešu dziesmu svētku garīgajā koncertā skanēja Ludvīga van Bēthovena, Kristofa Vilibalda Gluka, Mārtiņa Lutera un dažu mazāk pazīstamu komponistu dziesmas, savukārt laicīgajā koncertā – arī Franča Šūberta un Franča Abta darbi. Pirmajos igauņu dziesmu svētkos vācu/austriešu mūziku pārstāvēja Ludvigs van Bēthovens, Volfgangs Amadejs Mocarts, Fēlikss Mendelszons, Konradīns Kreicers u. c. skatīraži.

11. jūlijs]. Arī avīze *Balss* šī paša gada 18. augustā norāda: *Nožēlojams, ka dabūja tik vienu vienīgo tautas dziesmu dzirdēt un tā pate nebij Igaunņu, bet Somu* [Bez paraksta 1879 : 18. augusts].

Jāpiebilst, ka šajā vērojumā atspoguļojas būtiska igauņu mūzikas dzīves tendence: radniecība ar ziemeļvalstu un it īpaši ar somu kultūru tajā arvien daudzveidīgi uzsvērtā – arī dziesmu svētku repertuāra jomā. Ne velti nākošā Igaunijas (un arī Somijas) himna, kuras melodiju radījis par somu mūzikas tēvu dēvētais Fredriks Paciuss, Igaunijā pirmoreiz plaši un vērienīgi izskanēja tieši Pirmajos vispārējos dziesmu svētkos (1869).⁵

Latviešu laikabiedriem pārsteidzoša šķita arī igauņu un vācbaltu ciešā sadarbība vispārējo dziesmu svētku rīkošanā – parādība, kas Latvijā nepavisam nebija vērojama. Laikraksts *Balss* atzīmē:

Vācieši, kuri viņu vidū dzīvo, atzīstās paši par ienācējiem, bet tad zināms arī kultūras nesējiem. Tā tad arī būs nu katram saprotams, kā tas nākas, ka pie Igaunņu svētkiem tik daudz augstu Vāciešu un mācītāju piedalījās. Bet zināms, tad arī bija tikai Vācu valoda dzirdama, tā komitejas sēdēšanās, kā arī svētku gājienu sastādot un vadot [Bez paraksta 1879 : 11. augusts].

Acīmredzot vācu inteligences aktīvā līdzdalība dziesmu svētku rīkošanā daļēji izskaidro pamatā vācisko repertuāru igauņu svētku agrīnajā periodā – tik atšķirīgu no latviešu svētkos skanējušā.⁶

80. gados (**Trešie vispārējie igauņu un Otrie vispārējie latviešu dziesmu svētki, 1880; Trešie vispārējie latviešu dziesmu svētki, 1888**) repertuāra ievirzes dažādība joprojām saglabājās. Igaunņu komponistu loku blakus Kunileidam, Jansenam un Hermanim papildināja dziesmu svētku debitants – Pēterburgas konservatorijas audzēknis Johanness Kapels (*Kappel*, 1855–1907). Tomēr cittautu dziesmas gan garīgajā, gan laicīgajā koncertā joprojām veidoja repertuāra lielāko daļu. Arī latviešu dziesmu svētku garīgajos koncertos ārzemju mūzikai bija dominējošā loma, toties laicīgajos koncertos nacionālais repertuārs (tautasdziesmu apdares un latviešu komponistu oriģināldziesmas) aptvēra jau ap trim ceturtdaļām programmas. Publika iepazīna arī jaunus autorus – Otrajos dziesmu svētkos debitēja Jurjānu Andrejs (1856–1922) un Oskars Šepskis (1850–1915), Trešajos – Jāzeps Vītols (1863–1948), Jānis Kade (1858–1923), Straumes Jānis (1861–1929), Vīgneru Ernests (1850–1933) un Ādams Ore (1855–1927). Interesanti atzīmēt, ka Jurjānu Andreja vienkāršā un poētiskā *Lūk, roze zied* (Trešie latviešu svētki, 1888) trīs gadus vēlāk iekļauta Ceturto igauņu svētku programmā (1891, nosaukums *Kevalde laul* jeb *Pavasara dziesma*) – netieša liecība, ka igauņi vēlēti sekoja latviešu dziesmu svētku norisei un centās iepazīstināt klausītājus ar vērtīgāko ne tikai pašu skaņumākslā, bet arī cittautu mūzikā.

19. gadsimta 90. gados notika tikai vieni **latviešu vispārējie dziesmu svētki (Ceturtie, 1895)**, toties trīs **igauņu svētki (Ceturtie, 1891; Piektie, 1894; Sestie, 1896)**. Igaunņu dziesmu klāsts tajos bija būtiski pieaudzis, un

⁵ No Vācijas imigrējušais Fredriks (īstajā vārdā Fridrihs) Paciuss (*Pacius*, 1809–1891, no 1834 Helsinku Universitātes pasniedzējs) 1848. gadā sacerēja mūziku Somijas zviedru dzejnieka Johana Ludviga Runeberga (*Runeberg*, 1804–1877) dzejolim *Vårt land* (somu versijā *Maamme*, tulkojumā *Mūsu zeme*), kas pirmatskaņota tā paša gada 13. maijā un vēlāk kļuvusi par Somijas himnu. Igaunņu dzejnieks, komponists un sabiedriskais darbinieks Johans Voldemārs Jansens (*Jannsen*, 1819–1890) radīja šīs pašas dziesmas melodijai vārdus *Mu isamaa, mu õnn ja rõõm* (*Mana dzimtene, mana laime un prieks*), kas 1920. gadā kļuva par Igaunijas himnu, taču jau pirms tam bija igauņu nacionālās atmodas simbols.

⁶ Jāpiebilst gan, ka arī igauņu attiecībās ar vācbaltiem nereti iezīmējās problēmas, kas rosina uz analogiju ar tālaika Latvijas norisēm. Par to ļauj spriest, piemēram, avīzes *Revaler Zeitung* reportāža, kas veltīta jau Trešajiem igauņu dziesmu svētkiem (1880):

Runas turēja draudzes skolotājs Vīnera [Wühner] kungs [...] un Dr. Rozentāla [Rosenthal] kungs. Pēdējais norādīja, ka arī vācu tautībai ir savi nopelni igauņu tautskolu attīstībā. Šim apstāklim mācītājs Hurta kungs savā citāti priekšzīmīgajā runā nebija pievērsis uzmanību [Anonym 1880].

Latviešu nacionālās atmodas pārstāvji 19. gadsimta 70. gados bieži saņēmuši līdzīgus vācbaltu pārmetumus – aizrādījumus, ka nav pietiekami novērtējuši viņu lomu vietējo zemnieku izglītības un kultūras attīstībā.

zīmīgi, ka tieši šī programmas daļa izpelnījās cittautu recenzentu lielāko vērību.⁷

⁷ Laikraksts *Revaler Zeitung* 1891. gada 18. jūnijā nosauc Karla Augusta Hermaņa, Dāvida Oto Virkhauza (*Wirkhaus*), Aleksandra Letes (*Läte*) un Frīdriha Zēbelmaņa (*Saebelmann*) dziesmas par visnotaļ atzīstamiem skaņdarbiem. It īpaši recenzijas autors izceļ Zēbelmaņa *Lūgšanu*, ko dēvē par sevišķi jauku un interesantu kompozīciju, un piebilst: *loti spēcīgu iespaidu atstāja arī [...] Hermaņa „Mierinājuma dziesma”* [Anonym 1891].

Mūzikas kritiķi turpināja arī svētku savstarpējo *salīdzināšanu*, un šajā rakursā uzmanību saista igauņu laikraksta *Postimee* viedoklis. 1895. gada 4. jūlijā to atreferē Rīgas krievu avīze *Rižskij Vestnik*:

Iztirzājot latviešu dziesmu svētkus Mītavā [Ceturtie Vispārējie dziesmu svētki Jelgavā 1895. gadā – B. J.], „Postimee” noslēgumā salīdzina šai ziņā latviešus un igauņus un konstatē, ka latviešu svētki bija visnotaļ vareni un spoži [...]. Igauņi nekad nebūtu iedrošinājušies iekārtot tik lielu koncertzāli kā latvieši, nekad viņi nebūtu arī uzdriktējušies tirgot tik dārgas biļetes [...], jo nebūtu daudz cilvēku, kas vēlētos par tām maksāt; turpretī latviešu svētkos visas šīs dārgās vietas bija aizpildītas, sevišķi pēdējā dienā. Latviešu svētkos, kā atzīmē laikraksts, latviešu valoda bija biežāk dzirdama nekā igauņu svētkos igauņu. Latviešu svētkos, pēc avīzes ziņām, bija pulcējies daudz ļaužu, aptuveni pieci tūkstoši – tas ir vairāk nekā igauņu svētkos [Piektie Vispārējie igauņu dziesmu svētki 1894. gadā – B. J.]. Lai arī avīze atzīst šai ziņā latviešu svētku ārējo pārākumu, tā tomēr konstatē, ka iekšējā satura, proti, dziedājuma tīrības, saliedētības ziņā latvieši atpalika no igauņiem. [...] Tomēr latviešu dziedāšana bijusi spēcīgāka un varena, un tas liecina, ka dziedātprieks viņiem ir tikpat izteikts kā igauņiem. Laikraksts norāda, ka instrumentālistu skaits latviešiem bijis krietni mazāks nekā igauņiem. „Postimee” pat uzskata, ka latviešiem vispār nav orķestru, lai gan svētkos piedalījās līdz pat trīs simt orķestra mūziķu [Без подписи 1895].

Mūsdienās vairs neradīsim atbildi uz jautājumu, ciktāl kritika par 1895. gada latviešu dziesmu svētkiem bijusi pamatota. Katrā ziņā spriedums par instrumentālo muzicēšanu šķiet trāpīgs: igauņu dziesmu svētkos instrumentālajiem *mūzikas koriem* patiesi bija daudz lielāka loma nekā latviešu vidē.

To atzīst arī citi laikabiedri. Piemēram, avīze *Baltijas Vēstnesis* jau 1879. gada 4. jūlijā, izvērtējot Otrus igauņu dziesmu svētkus, raksta: *[...] šie ir sanākuši daudz raga pūtēju koru, kādu latviešiem mazums* [Bez paraksta 1879 : 4. jūlijs]. Savukārt žurnāla *Austrums* līdzstrādnieks komentārā par Piektajiem igauņu dziesmu svētkiem 1894. gadā norāda: *Ja mums īsumā jādod spriedums par šiem abiem koncertiem, tad jāliecina, ka sevišķu atzinību pelna igauņu mūzikas kori, kuri bija ļoti korekti iestudējuši savus gabalus* [Bez paraksta 1894 : 62].

Arī dažāda tipa koru sniegums latviešu un igauņu dziesmu svētkos atšķīries – iespējams, te izpaudusies nacionālo tradīciju ietekme. Tā, piemēram, vērtējot latviešu koru uzstāšanos, cittautu kritiķi kā stipro pusi visbiežāk izcēluši tieši sieviešu grupas dziedājumu.⁸

Pirmā šo īpatnību atzīmējusi avīze *Zeitung für Stadt und Land* 1880. gada 21. jūnijā, rakstot par Otrajiem vispārējiem dziesmu svētkiem:

⁸ Vairāk par to sk.: Jaunslaviete 2008 : 83.

Raksturojot latviešu balsis kopumā, īpaši jāizceļ sieviešu un meiteņu grupa – tajā mēs bieži dzirdam visai krāšņus soprānus, kas tiešām apbur ar savu augstākajā mērā dabisko svaigumu. Daudz retāk saklausāmi īsti alti, zemākās balsis lielākoties ir mecosoprāni, bez izteikta altu tembra. Vīru balsu skanējums ir vājāks, nav nedz skaistu tenoru, nedz arī patiesi dziļu basu [-y- 1880].

Daļēji līdzīgu domu pauž laikraksta *Rigasche Zeitung* pārstāvis:

[..] jauktajos koros soprānu dominante parasti ir vairāk izteikta, nekā būtu pieļaujami un mērķtiecīgi [v. G. 1880].

Tajā pat laikā *Latviešu Avīzes* reportāžā no Sestajiem dziesmu svētkiem Rēvelē 1896. gada 19. jūnijā konstatē: *Vispārīgais spriedums par koncertiem skan, ka laicīgā koncertā dziedāts labāki nekā garīgā un ka vīru kori bijuši pārāki par jauktajiem [-trs 1896].* Var piebilst, ka Pirmajos (1869) un Otrajos (1879) igauņu dziesmu svētkos piedalījās tikai vīru kori – šai ziņā vērojama cieša saikne ar vācbaltu tradīcijām. Turpretī latviešu vispārējos dziesmu svētkos jau kopš pašiem pirmsākumiem (1873) līdztekus vīru koriem muzicēja arī jauktie.

Un vēl kāda pieminēšanas vērtā atšķirība. No abām kaimiņtautām tieši igauņi pirmie dziesmu svētkos deva iespēju uzstāties sieviešu koriem atsevišķi: Latvijā tas notika vienīgi 1926. gadā, turpretī Igaunijā – jau 19. gadsimta beigās. Laikrakstā *Baltijas Vēstnesis* 1896. gada 19. jūnija publikācijā *VI. vispārīgie Igaunņu dziesmu un mūzikas svētki* šo jaunievedumu komentē latviešu komponists, ērģelnieks un kordiriģents Jānis Kade, kurš pauž visai konservatīvu nostāju:

Tūliņ pēc jauktiem koriem atkal savstarpīgi sacenšas 4 sieviešu kori. Samērā ar vīru un jauktiem koriem, sieviešu koru skaits ir diezgan liels, un mums liekas, ka Igaunijā it īpaši šo vairākbalsīgas dziedāšanas zaru sāk piekopt. [..] Bet, ja tik vien iespējams arī vīriešiem dedzību priekš dziedāšanas iedvest, tad diriģentu kungi gan labāki darītu, ja viņi sieviešu koru vietā nodibinātu krietnus jauktus korus. Pēdējie caur savu lielo toņu apmēru un daudz citām labām īpašībām katrā ziņā dabū pārsovaru par pirmējiem [Kade 1896].

Gan Latvijā, gan Igaunijā zīmīgs ir lielais pārtraukums, kas šķir priekšpēdējos un pēdējos cariskajā Krievijā noritējušos dziesmu svētkus – piecpadsmit (Latvijā) vai četrpadsmit (Igaunijā) gadi. Cēloņi šai ieilgušajai pauzei bija dažādi, tajā skaitā (Latvijā) organizatoru iekšējās nesaskaņas, kas liedza vienoties par svētku repertuāru, finansējumu u. c. aspektiem. Būtiska nozīme bija politiskajām norisēm valstī kopumā – gan Krievijas–Japānas karam (1904), gan sekojošajai revolūcijai un tās apspiešanai (1905–1907). Šie notikumi, protams, neradīja mazākumtautību kultūras dzīvei labvēlīgu fonu.

Nākošie, cariskās Krievijas laikā pēdējie dziesmu svētki gan Igaunijā, gan Latvijā notika vienā un tajā pašā – 1910. gadā. To rezonanse raksturota

laikraksta *Rižskaja Mysl'* atsauksmē (*Dzimtenes Vēstneša* atreferējums 1910. gada 17. jūnijā):

Tautas dziesmu svētku izrīkošana Rīgā un Rēvelē pierāda, ka mierīga kultūras darbība mūsu dzimtenē atkal ieņēmusē savu piederīgo vietu. Šo svētku piemērošana 200 gadu jubilejām par Vidzemes un Igaunijas pievienošanu Krievijai pietiekošā mērā pierāda, kāda sajūta tagad valda tautas aprindās; tas ir visdrošākais pretpierādījums izdomātām baumām par to, ka latvieši un igauņi cenšoties pēc separātisma. Šāda tendenciozu izgudrojumu nepatiesība lietas apstākļu pazinējiem bij pilnīgi gaiši saprotama jau arī tāpat, bet priekš tiem, kas par vietējām lietām mēdz runāt pēc citu mutes, šie svētki ir jo pamācoši [Bez paraksta 1910].

Dzimtenes Vēstnesis komentē:

Šis apcerējums dod liecību, ka „Rižskaja Mysl'“ ir labi informēta latviešu lietās. Par to, ka viņa stājas pretim latviešu apvainotājiem par separātisma piekoptānu, viņa izpelnās [...] atzinību šinīs laikos, kad nekrievu ķengāšana un palāšana tiek uzskatīta itkā par patriotisma zīmi [Bez paraksta 1910].

Citētās atsauksmes liecina, ka, neraugoties uz ārējo atkopšanos pēc revolūcijas, stāvoklis valstī, arī nacionālo attiecību jomā, joprojām ir nemiera un spriedzes pilns. *Rižskaja Mysl'* šajā gadījumā pārstāv krievu inteliģences liberālo daļu, kas aizstāv mazākumtautības pret stingrās pozīcijas pārstāvju paustajiem pārmetumiem separātismā.

Vērtējot no mūsdienu skatpunkta, jāatzīst, ka taisnība drīzāk bijusi pēdējiem – *separātisma* gars nebija izdomāts, tas neapšaubāmi dziesmu svētku kustībā izpaudās. Igaunju pētnieki min dažas raksturīgas detaļas no **Septīto vispārējo igauņu dziesmu svētku vēstures (1910)**, kas vedina uz paralēlēm ar Latviju – ne vien ar Krievijas impērijas laiku, bet arī padomju periodu:

[...] starp dziedātājiem bija izvietoti apsargi [...], kuriem bija jāaplauvē un ar ovācijām jāatbalsta „pareizās“ dziesmas. [...] Stāvēt ar noņemtām cepurēm, laudis lielā aizgrābtībā dziedāja Mana dzimtene [tagadējo Igaunijas himnu – B. J.] pēc Krievijas himnas svētku beigās, bez diriģenta, jo orķestris bija spēlējis Pori maršu, kas Somijā bija aizliegts masu protestu dēļ. Gubernators pavēlēja diriģentu arestēt un ieslodzīt uz desmit dienām. Tomēr sods netika izpildīts, jo maršs nebija aizliegts Igaunijā [Estonian Song Festivals 2004 : 6–7].

Raksturīgi, ka tieši tāpat – ar *neoficiāli* dziedātu, programmā neiekļautu nākošo Latvijas himnu – dažas dienas vēlāk Rīgā izskan **Piektie vispārējie latviešu dziesmu svētki** [Grauzdiņa, Grāvītis 1990 : 39–40].

Tajā pat laikā svētkiem veltītajās reportāžās politiskais konteksts vairs neaizēno pašas mūzikas lietpratīgu izvērtējumu – tā ir liecība, ka mūzikas kritika kopš 19. gadsimta 70. gadiem piedzīvojusi milzu izaugsmi. Viens no apskatniekiem ir Alfrēds Kalniņš (1879–1951); viņš atzīst, ka igauņu svētku repertuārā iekļautas grūtākas dziesmas, nekā latviešu kori spētu izdziedāt,

īpaši jau komponistu Rūdolda Tobiasa (*Tobias*, 1873–1918) un Marta Sāra (*Saar*, 1882–1963) darbi [Kalniņš 1910]. Savukārt Emīls Dārziņš (1875–1910) krietnu daļu igauņu svētku programmas kritizē (īpaši koncerta pirmo dienu: *tikpat kā nebija numuru, par kuriem varētu teikt, ka tie kā koru kompozīcijas produkti stāv uz šālaika mākslas prasību augstuma*), tomēr vienlaikus atzīmē virkni spilgtu iespaidu – jo sevišķi otrās dienas programmā, kas apveltīta ar īpatnu nacionālo kolorītu:

[..] programma kā pirmo ievēribas cienīgo pieturas punktu izrādīja A. Kapa jaukto kori „Palumīne” [Lūgšana – B. J.], noskaņas bagātu nacionālas nokrāsas dziesmu, rakstītu tā saucamajā „dabīgajā” mollā. Viņai pieslēgās tāda paša rakstura, kaut arī mazāk zīmīga M. Līdiga dziesma „Ūksikill” [Dārziņš 1910 : 16. jūnijs].

Komentējot pēdējo Dārziņa minēto dziesmu (īstais nosaukums *Ūksik lill*, tulkojumā *Vientuļā puķe*), interesanti atzīmēt tās attālu līdzību Jāzepa Vītola *Gaismas pilij* – skaņdarbam, kurš tajā pašā gadā pirmoreiz izskanēja latviešu dziesmu svētkos Rīgā. Radniecīga ir ne tikai kopējā noslēpumaini senatnīgā noskaņa, bet arī harmoniskā valoda (bagātīgs blakus pakāpju lietojums) un ritmformula (rāmi svinīgs gājiena ritms, kas mijas ar apstājām – kā senatnes atmiņās kavējoties) un pat tik sīka nianse kā iezīmīgie faktūras kontrasti otrā teikuma sākumā (sk. *Ūksik lill* attēlā pa labi; reprodukcija no izdevuma *Tallinna III laulupidu laulud: Segakoordinele*. Tallinn, 1909). Abu kordziesmu radniecība, lai arī, visticamāk, nejauša un pašu komponistu neapzināta, tomēr nepārprotami atspoguļo gan laikmeta gaisotnes, gan stilistisko meklējumu līdzību; jāpiebilst arī, ka Mihkels Līdigs (*Lūdīg*, 1880–1958), tāpat kā Vītols, bijis Pēterburgas konservatorijas absolvents.

Vēl viena Septīto igauņu dziesmu svētku iezīme – turpinās jau iepriekš aizsāktā tendence uz atskaņotājsastāva dažādošanu. Emīls Dārziņš raksta:

Kas oriģināls bija koncerta vidējā nodaļa, kuru pildīja bērnu koris, pavisam 1700 meitenes un zēni. Bez vairākām divbalsīgi nodziedātām tautas dziesmām mazajiem ļoti trīsbalsīgi izdevās Paciusa „Somu dziesma”, kurā mazo soprānistu balstiņām bija jākāpji augšā līdz as [Dārziņš 1910 : 16. jūnijs].⁹

Dažas dienas vēlāk, izvērtējot Piekto latviešu dziesmu svētkus, Dārziņš ir tikpat lietišķi kritisks, lai gan spilgtu iespaidu, spriežot pēc viņa atsauksmes laikraksta *Latvija* slejās, šoreiz bijis vairāk.

Uzmanību saista vēl kāda nianse – sakāpinātās nacionālās jūtas, kas lika ar sajūsmu uztvert ikkatru tautas vienotību rosinošu dziesmu, recenzenta skatījumā jau ir pagātne. Raksturojot Jurjānu Andreja *Nevis slinkojojt un pūstot*, viņš atzīmē:

⁹ Var atgādināt, ka Latvijā bērnu kori vispārējos dziesmu svētkos pirmoreiz uzstājās 1948. gadā.

[..] brašajam muzikālajam iespaidam drusku par vainu nāk Jura Alunāna teksts. Šai tekstā nenoliedzami ir kaut kas pašlepnis, iedomīgs un pie tam prozaisks, kas nevar lāga harmonēt ar šālaika inteliģenti domājoša un jūtoša cilvēka vairāk nosmalcināto psiholoģiju [Dārziņš 1910 : 22. jūnijs].

Var atgādināt, ka paša Dārziņa mūziku Piektajos dziesmu svētkos pārstāvēja *Mēness starus stīgo* ar Aspazijas vārdiem – dziesma, kuras sākotnējā intīmā, smalkā lirika pakāpeniski pāraug gaviļpilnā apoteozē.

* * *

Tiktāl par dziesmu svētku norisēm cariskajā Krievijā tālaika kritikas vērtējumā. Cits jautājumu loks: kas raksturīgs šī perioda svētkos atskaņoto igauņu un latviešu kordziesmu stilistikai? Uzreiz jāatzīst, ka tajā ir daudz līdzības. Vispirms, agrīnajās oriģināldziesmās nacionālais gars bieži izpaužas nevis mūzikas valodā, bet vienīgi dzejas tekstā. Igauņu tauta kā dziedāšanas kultūras paraugu ar maz izņēmumiem akceptējusi un pieņēmusi savus politiskos un sabiedriskos pretiniekus vāciešus, raksta Mārtins Hauzens [Hausen 2000 : 30], un viņa vērojumu var attiecināt arī uz daudziem šī perioda latviešu kordarbiem. Spēcīgu *Liedertafel* tradīciju ietekmi atspoguļo dziesmas ar patriotiskiem tekstiem, kuras vieno virkne mūzikas valodas iezīmju – mažorīgums, fanfaru intonācijas asi punktētā ritmā, unisona vairākkārtēja mija ar kupliem akordiem, kas ļauj reizē atklāt gan saliedētību, gan spožu pilnskanību. Raksturīgs arī balsts uz funkcionāli skaidru harmoniju. Starp piemēriem var minēt vairākus Baumaņu Kārļa darbus – *Tēvijas dziesmu* (Pirmie latviešu dziesmu svētki, 1873), *Latviski lai atskan dziesmas* (Otrie svētki, 1880) un *Dziesmu priekus* (Trešie svētki, 1888). Zīmīgi, ka Otro latviešu dziesmu svētku programmā bijis arī viens no šādu kordarbu vācu prototipiem – Ādolfa Trūbes (*Trube*, 1815–1857) *Svētku maršs*. Starp igauņu dziesmām radniecīgs izteiksmes līdzekļu komplekss vērojams, piemēram, Karla Augusta Hermaņa *Eesti laul* (*Igauņu dziesma*, Otrie igauņu dziesmu svētki, 1879) un Johanna Kapela *Laulgem* (*Dziedāsim*, Trešie svētki, 1880).

1. piemērs (Baumaņu Kārlis: *Tēvijas dziesma*)

♩ = 56

1. Lat - vis - ki lai at - skan dzies - mas Bal - tās jū - ras pic - kras -

tē! Lai deg tau - tas mī - līb's lies - mas Lat - vju dē - lu pa - krū - tē!

2. piemērs (Karls Augusts Hermanis: *Eesti laul*)

I Na - gu ma - ru mü - ra - ga. Ecs - ti laul. oh, lak - su

sal Na - gu pa - sun pau - gu - ta ä - kist' kõi - ki är - ka - ma!

Cits, gan latviešiem, gan igauņiem tuvs un agrīnajos svētkos bieži sastopams kordarbu tips – skarbi dramatiskā ritumā ieturētas dziesmas harmoniskajā minorā; arī tās iezīmīgas ar asu punktējumu un funkcionāli skaidru akordiku. Šajās kompozīcijās tāpat ieskanas patriotiskā stīga, kas turklāt nereti pieteikta nevis tiešā veidā, bet ar kādu metaforu. Piemēru vidū ir Aleksandra Tomsona (*Thomson*, 1845–1917) *Kannele* (*Kannel*; Ceturtie un Septītie igauņu svētki, 1891 un 1910) un divas latviešu *Trimpulas* – gan Baumaņu Kārļa (Otrie svētki, 1880), gan Viġneru Ernesta (Trešie svētki, 1888) darbi. Interesanti atzīmēt, ka abas *Trimpulas* (teksts *Kā Daugava vaida un bangas kā krāc..*) atspoguļo satura līniju, kas bieži vērojama arī līdzīgas ievirzes *Liedertafel* stila vācu dziesmās – proti, vētras sabangota ūdens stihiju. Šeit piemēri ir Konradīna Kreicera (*Kreutzer*, 1780–1849) *Pavasara nakts* (Otrie latviešu dziesmu svētki, 1880) un Karla Antona Ekerta (*Eckert*, 1820–1879) *Kuģenieku dziesma* (Trešie latviešu dziesmu svētki, 1888).

Vienlaikus gan igauņu, gan latviešu agrīnā perioda dziesmu svētku repertuārā ik pa brīdim pavīd arī *Liedertafel* stilam mazraksturīgas nianšes. Zīmīgi, ka sākotnēji tās izpaudušās nevis harmonijā (akordikā), bet citās jomās, piemēram, metroritma laukā. Pirmais ievērojamais latviešu tautasdziesmu apdaru autors Jānis Cimze, kā atzīst viņa daiļrades pētnieks Jānis Torgāns, jaukto taktsmēru vēl tikpat kā nav lietojis – *J. Cimzem ar viņa vācisko skolu mainīgā/jauktā metra parādība acīmredzot bijusi sveša, tādēļ viņš visu dziesmu [Mēs deviņi bāleliņ’ – B. J.] metrīzējis kā 3/4 un vajadzīgo (pusnošu) pagarinājumu apzīmējis ar fermātām* [Torgāns 2007 : 12]. Tomēr jau no 19. gadsimta 80. gadiem jauktais taktsmērs latviešu kormūzikā parādās arvien biežāk. To sastopam gan tautas melodiju apdarēs (Viġneru Ernests, *Strauja, strauja upe tecēj’*, Trešie dziesmu svētki, 1888; Jurjānu Andrejs, *Bandenieka rudzi auga*, Ceturtie dziesmu svētki, 1895), gan oriģināldziesmās (Jāzeps Vītols, *Beverīnas dziedonis*, Ceturtie dziesmu svētki, 1895). Igauņu dziesmu svētku tālaika repertuāram šī iezīme nav raksturīga; toties tajā vērojamas dažādas organiskā nekvadrātisma izpausmes, kas arī izriet no tautas mūzikas, nevis *Liedertafel* tradīciju gara. Viens no pirmajiem paraugiem šajā jomā ir Mīnas Hermas (*Härma*,

arī Hermane/Hermann, 1864–1941) dziesma *Enne ja nūūd (Agrāk un tagad*, Ceturtie igauņu dziesmu svētki, 1891).

Līdzās metroritam agrīnā perioda dziesmu svētkos atkāpes no tradicionālā *Liedertafel* stila nereti skar faktūras jomu. No tautas mūzikas izriet bieži sastopamās panta/piedziedājuma (unisona/neunisona) attiecības strofu formā veidotajās dziesmās – jo īpaši tautasdziesmu apdarēs. Var minēt, piemēram, J. Cimzes *Jāņa dziesmu* (Pirmie latviešu dziesmu svētki, 1873) un Mihkela Līdīga *Ehi, veli, opi, veli (Greznojies, brāl, mācies, brāl; Septītie igauņu dziesmu svētki, 1910)*. Cita tautiskā kolorīta izpausme ir burdona balss ievadums kordarbos. Visagrāk to sastopam latviešu tautasdziesmu apdarēs, ko veidojuši Vīgneru Ernests (*Strauja, strauja upe tecēj'*, Trešie dziesmu svētki, 1888) un Jurjānu Andrejs (*Aiz upītes es uzaugu*, Ceturtie un Piektie dziesmu svētki, 1895 un 1910), vēlāk arī citu autoru kordarbos, tajā skaitā Līdīga *Ehi, veli, opi, veli*.

Harmoniskās valodas jomā 19. gadsimta 70. gadu dziesmās vēl neredzam būtiskas atkāpes no tā laika vācu kormūzikas gara, taču vēlāk šādas atkāpes jau parādās. Latviešu dziesmu svētkos viens no pirmajiem piemēriem ir Vītola *Beverīnas dziedonis* (Ceturtie dziesmu svētki, 1895), igauņu repertuārā – jau minētā Līdīga dziesma *Üksik lill* (Septītie dziesmu svētki, 1910). Tomēr visbūtiskākās novācījas šajā jomā pieder Emilim Melngailim (1874–1954) – Piekto vispārējo latviešu dziesmu svētku debitantam (1910). Viņa dziesmas, kas iekļautas laicīgā koncerta programmā, sabalsojas ar citu laikabiedru centieniem tautiskas nokrāsas kordarbos brīvi lietot akordus uz jebkuras pakāpes, taču Melngailis iet arī tālāk, līdz pat disonantajai diatonikai: izteiksmīgi sulīgām neatrisinātu saskaņu virtenēm (piemēram, *Dzērājpuisis bēdājāsi*). Šai ziņā latviešu komponista devums sasaucas ar radikālāko ārzemju kolēģu tieci izbaudīt disonansi kā pašvērtību.

Kopumā, aplūkojot agrīno svētku repertuāru, varam secināt: nacionāli savdabīga, no *Liedertafel* atšķirīga stila pirmie meklējumi dziesmu svētku programmās vērojami jau 19. gadsimta 80. gados (vispirms Vīgneru Ernesta un Jurjānu Andreja, vēlāk arī citu komponistu darbos). Igauņu dziesmu svētku kustībā par *celmlauzi* šai ziņā, šķiet, var uzskatīt Mīnu Hermani – 1891. gada svētku debitanti. Savukārt 1910. gada svētkos jau daudzās latviešu un igauņu kordziesmās priekšplānā izvirzās ne vairs tautas mūzikas elementu sintēze ar *Liedertafel* tradīciju (lai gan tā neapšaubāmi joprojām pastāv), bet paša komponista oriģinālais skaņuraksts.

Kā kopīgo un atšķirīgo tendenču mijiedarbe izpaudusies turpmākajās desmitgadēs – 20.–30. gadu brīvvalstīs, padomju perioda un arī mūsdienu dziesmu svētkos? Šie jautājumi neapšaubāmi pelnījuši dziļāku analīzi. Raksta gaitā vien ieskicēto salīdzinošo apskatu būtu lietderīgi nākotnē paplašināt gan hronoloģiskā, gan arī ģeogrāfiskā rakursā. Dziesmu svētku kustība mūsdienās vairs tikai trijās Baltijas valstīs rod regulāru tālāk-

attīstību. Tāpēc līdztekus katras atsevišķās nācijas ieguldījumam ir vērts visaptveroši pētīt šīs senās tradīcijas izpausmes Baltijas reģionā kopumā.

LETTISCHE UND ESTNISCHE ALLGEMEINE SÄNGERFESTE IM ZARISTISCHEN RUSSLAND (1869–1910): DAS GEMEINSAME UND DAS UNTERSCHIEDLICHE

Baiba Jaunslaviete

Zusammenfassung

Die Tradition der lettischen und estnischen Sängerfeste hat in einer und derselben Zeit – in den 1860-er/1870-er Jahren angefangen. Beide Völker befanden sich damals in einer ähnlichen ethnopolitischen Situation – wie Livland, so auch Lettland waren die Gouvernements des zaristischen Russlands, und eine große Rolle im kulturellen, darunter auch im musikalischen Leben hat in diesen Gouvernements die deutschbaltische Minderheit gespielt. Haben diese Parallelen auch die Tradition der Sängerfeste beeinflusst? Gibt es neben dem Ähnlichen auch wesentliche Unterschiede auf diesem Gebiet? Die Versuche der Antwort auf diese Fragen – das ist das Hauptthema des Artikels. Zuerst werden die Sängerfeste und die Äußerungen der Zeitgenossen darüber chronologisch betrachtet, um danach einige Schlüsse über die Stilistik des Repertoires darzubieten.

Das Erste allgemeine estnische Sängerfest fand in Dorpat oder im heutigen Tartu 1869, vier Jahre vor dem Ersten lettischen allgemeinen Sängerfest (1873) statt. Die beiden Feste setzten die Deutschbalten über das hohe Niveau der gesanglichen Leistungen der Bauernchöre in Verwunderung. So schreibt die *Neue Dörptsche Zeitung* vom 18. Juni 1869 nach dem Ersten estnischen Sängerfest: *Der majestätische Choral „Wachet auf, ruft uns die Stimme“ braust so gewaltig, so gut [...] durch die Räume der Kirche hin [...]. Auch die kühnste Erwartung hatte das nicht zu erwarten gewagt* [Anonym 1869]. Die rigasche *Zeitung für Stadt und Land* vom 29. Juni 1873 hat bei der Besprechung des Ersten lettischen Sängerfestes bemerkt: *Die Ausführung war im Ganzen eine überraschend exacte und tonreine* [Anonym 1873].

Wenn wir die Programme der ersten lettischen und estnischen Sängerfeste vergleichen, so sehen wir, dass das geistliche Repertoire ziemlich ähnlich war – die deutsche und österreichische Musik war zahlenmäßig stark überlegen. Die Programme weltlicher Konzerte spiegeln dagegen eine unterschiedliche Tendenz wider. Während des Ersten estnischen Sängerfestes 1869 wurden nur zwei estnische Tonwerke (von Aleksander Kunileid-Saebelmann, 1845–1875)

aufgeführt. Beim Ersten lettischen Sängerfest war aber das deutsche Repertoire nur durch drei Lieder vertreten. Den wichtigsten Platz nahmen die Bearbeitungen lettischer Volkslieder (von den Brüdern Jānis Cimze, 1814–1881, und Dāvids Cimze, 1822–1872), insgesamt acht, ein, sowie auch drei Originallieder der ersten lettischen Komponisten (Baumaņu Kārlis, 1835–1905, und Jānis Neilands, 1831–1900).

Dieser Unterschied hat sich auch beim Zweiten estnischen Sängerfest (1879) geäußert. Die Zeitung *Balss* vom 18. August 1879 bedauert, dass das Repertoire dieses Festes nur ein Volkslied beinhaltete, und dasselbe nicht estnisch, sondern finnisch war. Als ein erfreulicher und bewundernswerter Unterschied zu Lettland ist dafür die Tatsache hervorgehoben, dass es keine estnisch-deutschen Unstimmigkeiten gab; im estnischen Festkomitee waren viele deutsche Pastoren, darum konnte man auch die deutsche Sprache in den Veranstaltungen so oft hören.

Die folgenden estnischen Feste haben schon viel stärker als die Vorherigen die nationale Einmaligkeit gezeigt. Die Anzahl heimatlicher Lieder im Repertoire wurde bedeutend vergrößert.

Und noch ein Vergleich – diesmal vom Gesichtspunkt der Zeitung *Postimee*. Der russische *Rižskij Vestnik* vom 4. Juli 1895 gibt einen Artikel dieser estnischen Ausgabe über das Fünfte estnische (1894) und das Vierte lettische (1895) Sängerfest wieder:

Die Zeitung schreibt, dass die Anzahl der Instrumentalmusiker bei den Letten viel geringer als bei den Esten war. Postimee findet sogar, dass die Letten keine Orchester haben, obwohl am Fest bis dreihundert Orchestermusiker teilgenommen hatten [Без подписи /Anonym/ 1895].

Die Rolle des Instrumentalmusizierens bei den Esten und den Letten ist wahrscheinlich trefflich gekennzeichnet. Auch mehrere lettische Beobachter haben die große Bedeutung der Instrumentalmusiker gerade bei den estnischen Sängerfesten hervorgehoben.

Eine besondere Aufmerksamkeit verdient der Vergleich der Stilistik der estnischen und der lettischen Chorlieder, die bei den Festen gesungen wurden. Wir sehen wie bei den ersten estnischen, so auch bei den lettischen patriotischen Liedern einen starken Einfluss der Tradition der Liedertafel. Hier kann man einige Lieder für Männerchor von Baumaņu Kārlis (Kārlis Baumanis) erwähnen – *Tēvijas dziesma* (*Das Vaterlandslied*, das Erste lettische Sängerfest 1873), *Dziesmu prieki* (*Gesanglust*, das Dritte Fest 1888) oder *Latviski lai atskan dziesmas* (*Lasst uns lettisch singen*, das Zweite Sängerfest 1888; siehe Beispiel 2). Unter den estnischen Liedern für Männerchor sind in dieser Hinsicht *Eesti laul* von Karl August Hermann (*Das estnische Lied*, das Zweite Sängerfest 1879; siehe Beispiel 3) und *Laulgem* von Johannes Kappel (*Wollen wir singen*, das Dritte Sängerfest 1880) hervorzuheben.

Gleichzeitig beobachten wir bei den estnischen und lettischen Sängerefesten des 19. Jahrhunderts die Versuche einer eigenartigen und von den Traditionen der Liedertafel unterschiedlichen Musiksprache. Es ist bemerkenswert, dass sie ursprünglich nicht in der Harmonie (Akkordik), sondern auf anderen Gebieten erschien. So sehen wir manchmal die Abweichungen vom Stil der Liedertafel in metrorhythmischer Hinsicht: schon seit dem Dritten Sängerefest enthielt das Repertoire Lieder in gemischten Taktarten und mit organisch unquadratischen Strukturen. Neben der Metrorhythmik sehen wir die Abweichungen von der Stilistik der Liedertafel oft auch auf dem Gebiet der Stimmbewegung. Hier kann man z.B. die Verwendung der volkstümlichen Burdonstimme erwähnen. Sie ist unter anderem für die lettischen Volksliedsbearbeitungen von Vīneru Ernests (*Strauja, strauja upe tecēj' / Rasch, rasch fließt der Fluss* – das Dritte lettische Sängerefest 1888) und Jurjānu Andrejs (*Aiz upītes / Hinter dem Flüsschen* – das Vierte und das Fünfte lettische Sängerefest, 1895 und 1910), sowie auch für das Lied vom Mihkel Lüdīg *Ehi, veli, opi, veli* (*Schmücke, Bruder, lerne, Bruder*; das Siebente estnische Sängerefest 1910) charakteristisch.

Die Harmoniesprache der Lieder im Festrepertoire der 1870-er Jahre zeigt noch keine wesentlichen Abweichungen vom Geist der deutschen Chormusik; später können wir aber solche Abweichungen schon finden. Besonders hervorzuheben sind hier die Lieder von Emilis Melngailis (das Fünfte lettische Sängerefest 1910) und Mihkel Lüdīg (das Siebente estnische Sängerefest 1910).

Der Vergleich verschiedener Traditionen bei den Sängerefesten, der in diesem Bericht nur angedeutet ist, verdient weitere Forschung – nicht nur im Kontext des neunzehnten Jahrhunderts, sondern auch in dem des Folgenden. Dabei wäre es gut in der Zukunft bei einem solchen Vergleich neben der lettischen und estnischen auch die litauische Chorbewegung einzubeziehen, denn die alte Tradition der Sängerefeste, die heute nur in den drei baltischen Staaten regelmässig fortgesetzt wird, bietet ein interessantes Objekt für die Forschung. Die Aufmerksamkeit sollte dabei nicht nur auf eine Nation, sondern auf die baltische Region im Allgemeinen gerichtet werden.

Literatūra

[Anonym]. Das Allg. Estnische Gesangfest zu Dorpat. *Neue Dörptsche Zeitung*. 1869, 18. Juni

[Anonym]. Das dritte allgemeine estnische Gesang- und Musikfest in Dorpat. II. *Revalsche Zeitung*. 1891, 18. Juni

[Anonym]. Reval. Zum Sängerefest. *Zeitung für Stadt und Land*. 1880, 19. Juni

[Anonym]. Vom estnischen Gesangfest. *Revalsche Zeitung*. 1896, 10. Juni

[Anonym]. Von dem in der abgewichenen Woche stattgehabten lettischen Gesangfest. *Zeitung für Stadt und Land*. 1873, 29. Juni

[Bez paraksta]. Igaunu dziedāšanas svētki Tērpātā. *Baltijas Vēstnesis*. 1869, 2. jūlijs

[Bez paraksta]. Igaunu otrie vispārīgie dziedāšanas un mūzikas svētki. *Baltijas Vēstnesis*. 1879, 4. un 11. jūlijs

[Bez paraksta]. Igaunu otrie vispārīgie mūzikas un dziedāšanas svētki. I. *Balss*. 1879, 11. augusts

[Bez paraksta]. Igaunu otrie vispārīgie mūzikas un dziedāšanas svētki. II. *Balss*. 1879, 15. augusts

[Bez paraksta]. Igaunu otrie vispārīgie mūzikas un dziedāšanas svētki. III. *Balss*. 1879, 18. augusts

[Bez paraksta]. Igaunu vispār. dzied. svētki. *Austrums* 7 (1894), 61.–62. lpp.

[Bez paraksta]. No Tērpatas. *Mājas Viesis*. 1869, 7. jūlijs

[Bez paraksta]. „Rižskaja Mysl’“ raksta [..]. *Dzimtenes Vēstnesis*. 1910, 17. jūnijs

Bērzkalns, Valentīns. *Latviešu dziesmu svētku vēsture 1864–1940*. [B. v.]: Grāmatu Draugs, 1965

Dārziņš, Emīls. Igaunu III. vispārīgie dziesmu svētki Rēvelē 12. un 13. jūnijā. *Latvija*. 1910, 15. un 16. jūnijs

Dārziņš, Emīls. V. Vispārīgie Latviešu Dziesmu svētki Rīgā 18., 19., 20. un 21. jūnijā. *Latvija*. 1910, 21., 22. un 25. jūnijs

Grauzdiņa, Ilma; Grāvītis, Oļģerts. *Dziesmu svētki Latvijā. Norise. Skaitļi. Fakti*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1990

Grudule, Māra. Igaunu tauta, kultūra un literatūra latviešu grāmatās un presē. 17.–19. gadsimts. *Letonica* 17 (2008), 133.–154. lpp.

Estonian Song Festivals. [Tallinn]: Estonian Institute, 2004

Hausen, Martin. *Die Entwicklung des Sängerfestes in Estland / Schriftliche Examenarbeit vorgelegt im Rahmen der ersten Staatsprüfung für das Lehramt Realschule un Musik*. Kiel, den 24. November 2000 (in der Bibliothek der Akademie für Musik und Theater Estland)

Jaunslaviete, Baiba. Latviešu dziesmu svētki vācu un krievu preses atsauksmēs (1873–1938). *Letonica* 17 (2008), 78.–94. lpp.

Jaunslaviete, Baiba (sast.). Latviešu mūzika cittautu kritiķu skatījumā. *Mūzikas akadēmijas raksti I*. Rīga: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, 2004, 3.–171. lpp.

Kade, Jānis. VI. vispārīgie Igauņu dziesmu un mūzikas svētki. III. *Baltijas Vēstnesis*. 1896, 19. jūnijs

Kalniņš, Alfrēds. III. (VIII.) Igauņu vispārīgie mūzikas un dziesmu svētki Rēvelē, 12., 13. un 14. jūnijā 1910. g. *Tēviņa*. 1910, 29. maijs

Kaudzītes Matīss. *Atmiņas no „tautiskā laikmeta“ un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem / 1. sēj.* Cēsis, Rīga: O. Jēpe, 1924

P., T. Allerlei vom lettischen Gesangfest. *Rigasche Zeitung*. 1873, 30. Juni

Torgāns, Jānis. *Jāņa Cimzes Dziesmu rota un tās nozīme: skats no 21. gadsimta*. Rīga: Musica Baltica, 2007

-trs. Igauņu dziesmu svētki Rēvelē. *Latviešu Avīzes*. 1896, 19. jūnijs

v. G. Das lettische Sängerfest. Das weltliche Concert. *Rigasche Zeitung*. 1880, 20. Juni

-y-. Vom lettischen Sängerfest. II. Weltliches Concert. *Zeitung für Stadt und Land*. 1880, 21. Juni

[Без подписи]. Эстская печать о латышском празднестве. *Рижский Вестник*. 1895, 4 июля